

LEVENSECHTE OPDRACHTEN

ERK-gerelateerde schrijftoetsen van het Cito

Foto: Anda van Riet

Begin december 2006 bracht het Cito een set nieuwe schrijftoetsen uit, gerelateerd aan het Europees Referentiekader (ERK). De toetsen zijn degelijk en goed bruikbaar, maar didactisch gezien is het Cito geen revolutionair nieuwe weg ingeslagen.

Het door het Cito ontwikkelde pakket ERK-schrijftoetsen bestaat uit zes boekjes met elk een cd-rom: voor Engels, Duits en Frans elk twee uitgaven, namelijk voor de niveaus A1 en A2 en de niveaus B1 en B2. Opzet en opgaven zijn vrijwel gelijk voor de drie talen. De cd-roms bij de boekjes bevatten de teksten van de toetsen, die het onder andere mogelijk maken dat de leerlingen de toetsen meteen op de computer schrijven, dus zonder papier. Het aantal woorden wordt automatisch geteld. Ook op de cd-rom staat het al eerder ontwikkelde Cito-dossier voor digitale training en toetsing van schrijfvaardigheid en een speciaal ontwikkelde werkbalk voor het corrigeren van leerlingewerk.

Invoering van het ERK in het voortgezet onderwijs

Het ERK verscheen in 2001; de invoering ervan in ons reguliere voortgezet onder-

wijs krijgt nu een beetje vaart. In de presentatie van het ERK is tot dusverre een eenzijdige nadruk gelegd op de situatie- en taalhandelingsbeschrijvingen ervan. Het leek alsof het niet meer over taalfouten mocht gaan, maar alleen om de vraag of de boodschap overkomt.

Vreemdetalendocenten zijn gewend de taal van de talige kant te benaderen: uitspraak, spelling, woorden, grammatica.

Het ERK spreekt zich echter wel degelijk ook over die talige kant uit, presenteert zelfs een reeks van talige competenties (*linguistic competences*), waaronder

	A1	A2	B1	B2
inhoud	0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3
grammaticale correctheid		0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3
spelling, interpunctie en lay-out		0 - 1	0 - 1	0 - 1
woordgebruik		0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3	0 - 1 - 2 - 3
coherentie en cohesie				0 - 1
weging inhoud : vormaspecten		9 : 7 (= 1 : ca. 0,8)	6 : 8 (= 1 : ca. 1,3)	3 : 12 (= 1 : 4)

Tabel 1 Criteria met scorepunten

uitspraak, spelling, woorden en grammatica. Het geeft voor die competenties ook schalen, dat wil zeggen het beschrijft de kwaliteit die de uitspraak, spelling enzovoort van leerders op de verschillende niveaus moet hebben. Maar die beschrijvingen blijven abstract en vaag. Het ERK moet voor alle talen gelden. Het kan geen rekening houden met specifieke contrasten tussen de moedertaal van de leerder en de doeltaal, het kan niet specifiek worden over de vraag welke fouten nog wel of niet meer mogen op de verschillende niveaus.

Een aardige kluit dus voor het Cito. De nu gepubliceerde set, vooral bestemd voor de schoolexamens, heeft geen verplichtende of voorschrijvende status, maar wel een belangrijke voorbeeldfunctie. Aan de ene kant moet het Cito aansluiting zoeken bij het ERK, aan de andere kant mag het niet het contact verliezen met de praktijk van de schrijfvaardigheidstoetsing in Nederland.

Tekstsoorten en taakstelling

De aansluiting bij het ERK moet vooral zichtbaar worden in de schrijfsituaties waarin de kandidaten geplaatst worden. De trend van papieren brieven naar internettekstsoorten zet door. Behalve e-mails zijn er ook invulformulieren en vragenlijsten, oproepen, uitnodigingen, internetforumbijdragen en een bijdrage aan een korteverhalenwedstrijd.

Het ERK heeft het Cito er niet toe kunnen verleiden het type taakstelling te veranderen. Vanuit de Nederlandse traditie van het onderwijs in de (handels)correspondentie zijn we gewend dat briefopdrachten geleid zijn. De kandidaat krijgt de inhoud van de te formuleren tekst voorgegeven, inclusief de opbouw (de volgorde van de inhoudspunten). Dat is het geval bij alle opdrachten in deze Cito-publicatie, ook bij de verslagen, de forumbijdragen en

Moeten leerlingen niet ook zelf inhouden kunnen bedenken of in ieder geval ordenen, dus teksten logisch kunnen opbouwen?

de korteverhaalopdrachten, hoewel het daarbij om de tekstsoortcategorieën verslag, betoog en verhaal gaat. Die kwamen vroeger in het Nederlandse vto ook nog voor als toetsvormen, maar dan meestal als open opdrachten. Vaak waren het titelopstellen, bijvoorbeeld: 'Schrijf een opstel over één van de volgende onderwerpen: 1. Laat niet als dank voor 't aangenaam verpozen... 2. Een spannende vakantiebelevens' enzovoort.

Dit soort opdrachten en deze tekstsoorten zijn sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw verregaand verdwenen uit het Nederlandse vto, omdat ze geacht werden te ver af te staan van de toekomstige praktische gebruiksbehoeften van de leerlingen (wie schrijft er ooit een betoog of een verhaal in een vreemde taal?), maar vermoedelijk ook omdat ze erg lastig te beoordelen waren.

Dat laatste hing weer samen met het feit dat echte schrijfvaardigheid in het vto niet onderwezen werd. Die omvat immers zowel het vinden en ordenen als het formuleren van de inhoud. Het vto focust tot op de dag van heden vrijwel uitsluitend op het formuleren. Met deze nieuwe toetsen verandert het Cito daar niets aan. Op niveau A1+ zit er zelfs één opgave met aanvulzinnen bij. Verder zijn alle opgaven op de bekende wijze geleid, tot en met het beoogde eindniveau voor vwo, B2, ook het verslag, het verhaal en de discussieforumbijdrage. Is dat eigenlijk wel in overeenstemming met het ERK? Moeten leerlingen niet ook zelf inhouden kunnen bedenken of in ieder geval ordenen, dus teksten logisch kunnen opbouwen? Moet het vto niet aansluiten bij wat Nederlands doet aan

schrijfvaardigheid en argumentatieleer? Betekent B2 in Nederland nog hetzelfde als in andere landen, waar in examens wél eigen inhouden en/of eigen opbouw gevraagd worden?

Beoordelingsinstrument

Ook wat het beoordelingsinstrument betreft, blijkt dat het Cito zich door het ERK niet tot revolutionaire vernieuwingen laat verleiden. Op de hoogste niveaus, B1 en B2, worden vijf criteria gehanteerd, op de lagere minder, zie tabel 1 (door ons gemaakt; de presentatie van het Cito is minder overzichtelijk). Daarin staat achter elk criterium welke aantallen scorepunten daarbij toegekend kunnen worden, dus hoeveel per criterium gedifferentieerd kan worden. Voor te weinig woorden worden op niveau B2 vijf scorepunten afgetrokken.

In de onderste rij hebben we de weging van het inhoudsaspect in verhouding tot de gezamenlijke vormaspecten (grammatica, spelling enz., woordgebruik, coherentie/cohesie) gezet, namelijk het maximum aantal scorepunten dat in die beide categorieën behaald kan worden. Daaruit blijkt dat met het stijgen van het niveau de vormaspecten aanzienlijk zwaarder gaan wegen dan (het overkomen van) de (complete gegeven) inhoud. Dat lijkt gerechtvaardigd, ook al valt te discussiëren over de verhoudingen.

Van de criteria zal alleen de laatste, coherentie en cohesie, afkomstig uit het ERK, veel docenten nieuw voorkomen. Coherentie is de conceptuele logica in de tekstopbouw; cohesie is de tekstsamenhang op talig formuleringsniveau (gebruik van 'scharnierwoorden' als *dus*, *maar*, *aan de andere kant*; is

De trend van papieren brieven naar internettekstsoorten zet door. Behalve e-mails zijn er ook invulformulieren en vragenlijsten, oproepen, uitnodigingen en internetforumbijdragen

het duidelijk waar verwijswaarden als het of dat op terugslaan? enzovoort). De Cito-omschrijving luidt: 'Dit criterium gaat over de opbouw van de tekst. Beoordeeld moet worden of de tekst gestructureerd is opgebouwd (met behulp van structuurwoorden etc.).' De geleide opgaven geven weliswaar op de hogere niveaus B1 en B2 meer ruimte (de leerlingen krijgen soms keuzes, en bij minimale verwoording van de inhoudspunten halen ze de voorgeschreven lengte niet), maar de wezenlijke elementen van inhoud en (globale) opbouw worden ook hier weggegeven. Dan blijft er voor de kandidaat weinig meer over dan de cohesie. Het aspect tekstopbouw in de zin van coherentie zou makkelijk wat meer accent kunnen krijgen, ook op lagere niveaus dan B2, als de gegeven inhoudspunten niet op volgorde zouden staan, met de uitdrukkelijke opdracht erbij dat de kandidaat ze in een goede, logische volgorde moet brengen.

Zoals we gewend zijn, blijft de beoordeling binnen de verschillende criteria behoorlijk globaal en dus vatbaar voor uiteenlopende interpretaties, bijvoorbeeld wat betreft grammatica: 'De tekst is (vrijwel) helemaal correct' (3 scorepunten), 'redelijk correct', 'matig correct' of 'zit vol fouten' (0 scorepunten). Het Cito heeft ook, op basis van een proefbeoordeling door een aantal docenten, in een normeringstabel cijfers aan aantallen scorepunten gekoppeld, maar alles uiteraard vrijblijvend, zoals we eveneens al gewend zijn.

Het Cito geeft ook voorbeelden van leerlingprestaties met beoordelingen. Die zijn verhelderend en instructief. Docenten met veel beoordelingservaring zullen snel een idee krijgen van waar de verschillende ERK-niveaus ongeveer voor staan – want de taalfouten zijn natuurlijk dezelfde die de leerlingen nu ook al maken, ongeacht de door het ERK vastgelegde schrijfsituaties en tekstsoorten. Evengoed laat dit beoordelingsin-

strument behoorlijke beoordelingsverschillen toe, zowel tussen scholen c.q. secties als ook tussen docenten die in hun secties niet regelmatig samen leerlingwerk beoordelen.

Trainers in taleninstituten, die heel vaak klanten moeten inschalen, en ook bijvoorbeeld ROC-docenten hebben snel geleerd met de ERK-niveaus om te gaan. In het voortgezet onderwijs zal het ook wel komen. Zie tabel 2 voor het antwoord op de vraag hoe het Cito, uitdrukkelijk nog onder voorbehoud, voor schrijfvaardigheid de koppelingen legt tussen schooltypes en ERK-niveaus.

Het is het bekende beeld: in Engels worden de leerlingen op de hogere niveaus geacht verder te komen dan voor Duits en dan voor Frans, maar de verschillen lijken kleiner dan in het h/v-examenprogramma van 1998.

Gebruikelijke aanduidingen als 'een goede vmbo-tl-3-leerling' of 'een matige vwo-5-leerling' laten een behoorlijke interpretatieruimte. Dat geldt ook voor de ERK-niveaus, zolang niet afgesproken is welke fouten wel en niet mogen op de verschillende niveaus.

Tot slot

De situaties en de opdrachten zijn levensrecht en goed inleefbaar voor de leerlingen. Aan (quasi)authentieke vormgeving van websitepagina's en aan illustraties is veel aandacht besteed. Het installeren en gebruiken van de correctiewerkbalk vergt enige computervaardigheid, maar loont de moeite. Het Cito helpt de docent om de leerlingen bij te houden in de digitale ontwikkelingen, maar ook wie aan het papier verknocht blijft, kan vooruit.

Didactisch en toetstechnisch gezien zijn deze ERK-gerelateerde schrijftoetsen echter geen revolutie. Nu maar afwachten hoe het verder gaat met gespreks- en spreekvaardigheid. ■

Erik Kwakernaak & Arie Hoeflaak

Illustratie: Petra van Kalker

VOOR WIE DOEN WE HET

Over onderwijs woeden felle discussies: over het nieuwe leren (niet goed/wel goed/niet goed); over schoolleidingen die de dienst uitmaken (welles/nietes/welles); over docenten die niet kunnen coachen (nietes/welles/nietes). Onlangs viel mijn oog op een opgewekter bericht: '[...] kinderen nergens zo gelukkig als in Nederland'. Volgens een onderzoek van Unicef staat Nederland bovenaan als het gaat om het welzijn van kinderen in 21 landen die lid zijn van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling).

Aan de hand van zes indicatoren is gemeten hoe gelukkig onze kinderen zijn. Eén daarvan is *educational well-being* – het onderwijskundig welbehagen. Toegegeven, in deze categorie staan we niet aan de top, maar we staan toch niet zo laag als de Verenigde Staten of het Verenigd Koninkrijk. De iets lagere score is toe te schrijven aan het grote aantal drop-outs en de vele vijftienjarigen met alleen uitzicht op laaggeschoolde arbeid.

Dat Nederland algemeen zo hoog scoort, heeft onder meer te maken met het simpele feit dat kinderen regelmatig samen met hun ouders eten. Iets wat door kinderen blijkbaar wordt gewaardeerd.

Het is altijd goed om een tegengestemd geluid te horen; zo gek doen we het dan toch nog niet met zijn allen – ouders, opvoeders, docenten. Volwassenen kunnen wel klagen over het onderwijs, kinderen doen dat in de regel niet. Die hebben geen vergelijkingsmateriaal: zij kennen alleen het systeem waar ze zelf in zitten en dat vinden ze prima. Natuurlijk, er zijn altijd uitwassen maar de meeste kinderen gaan met plezier naar school. Is dat niet iets waar we trots op mogen zijn?

Ik had het laatst met mijn oudere cursisten over hun onderwijstijd. De meerderheid kwam met de meest afgrijpselijke verhalen: afranselingen in de klas, voor gek gezet worden door de onderwijzer, gepest door andere leerlingen, machtmisbruik door onderwijsgenenden, ouders die hun kinderen niet wilden geloven, vernederd om je (lage) afkomst.

We hebben het dan over een tijd die nog niet zo heel lang achter ons ligt – iets meer dan vijftig jaar geleden. Zou het niet goed zijn om hier ook eens af en toe bij stil te staan als we het hebben over de wantoestanden in ons onderwijs?

Natuurlijk blijft er de vraag hoe zinvol het is om dit soort dingen te meten en op basis waarvan er conclusies worden getrokken. Het rapport zegt er zelf over: 'On the question of how "quality child care" should be defined there is broad but vague agreement. The OECD's own review of child care services has described the essence of quality care as "a stimulating close, warm and supportive interaction with children". A similar review in the United States has concluded that "warm, sensitive and responsive interaction between caregiver and child is considered the cornerstone of quality" – a characteristic that is as difficult to define and measure as it is to deliver.' (p. 21).

Een kleine kanttekening: België staat verreweg bovenaan in de categorie onderwijs – zou dat komen omdat ze daar nog aan 'oud leren' doen? ■

Christien van Gool
cmmhuangool@planet.nl

		Engels	Duits	Frans
vmbo	onderbouw	A1+	A1+	A1+
	bovenbouw	A2	A2	A1+/A2
havo	onderbouw	A1+/A2	A1+/A2	A1+
	middenbouw	A2	A2	A2
	bovenbouw	B1	B1	B1
vwo	onderbouw	A1+/A2	A1+/A2	A1+
	middenbouw	A2/B1	A2	A2
	bovenbouw	B2	B1/B2	B1/B2

Tabel 2 Cito-koppelingen van schooltypes met ERK-niveaus voor schrijfvaardigheid